

A HERCEGNŐ NYAKLÁNCA

A Tang-dinasztia uralma 907-ben ért véget, húsz császárral és kétszázkilencven évvel alapítása után, amikor Csu Csüan-csung elragadta a hatalmat az utolsó Tangtól, trónra lépett, és kihirdette a Liang-dinasztia megalapítását. Ekkor fél évszázados polgárháború következett. Öt egymást követő hódító igyekezett dinasztiát alapítani, akik a Liang, a Tang, a Csin, a Han és a Csou dinasztikus neveket vették föl, és jöttek és mentek, szédítő gyorsasággal váltva egymást.

Történelmi feljegyzésekből tudjuk, hogy az Öt Dinasztia korszakában a Tang királyi sírok legtöbbször felnyitották és kifosztották. Csang-an és Lo-jang, a Tang-kori fővárosok az ismétlődő csaták során romba dőltek és elnéptelenedtek, s a politikai hatalom középpontja messze északra tolódott át. Kétségkívül nem maradt ott senki, aki megfigyelhette volna a két város melletti sírok kifosztását. A régi arisztokrácia sírjaiból különösen sok feküdt Csang-an környékén. A Csang-anból nyugat felé vezető út keresztezi a Vei-folyót, azután nem-sokára elágazik, egyik ága Kanszu tartományba visz, a másik pedig Szecsuánba. Az elágazáson túl sok-sok Han- és Tang-kori sír emelkedik a síkságon, csupa földből emelt kupola, némelyikük akkora, mint egy kisebb hegy, némelyikük alig több földhalomnál. Vannak köztük királyi sírok, harcosok sírjai, és vannak sírok, melyekről senki sem tudja, ki nyugszik bennük. A feljegyzések szerint még olyan kiváló személyiség is, mint maga Ven Jün, az Öt Dinasztia korának legfőbb tábornoka, nagy számban nyitattott föl Tang-kori sírokat, így hát felettébb valószínűnek látszik, hogy bár a sírrablás meglehetősen komor és veszedelmes foglalatosság lehetett, hatalmas csábítást jelentett a kor közönséges gazembereinek. A rabló sírfeltárók „hét eszközét”, melyeknek kifinomultságával kapcsolatban a modern régészek is meghökkent csodálatuknak adnak hangot, feltehetően Csang-an és Lo-jang szomszédságában fejlesztették ki, az Öt Dinasztia korában.

Valószínűleg nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy Jang-tai hercegnő sírjának kirablására, melyet itt le fogunk írni, körülbelül ebben az időben került sor. A sír a Liang-san néven ismert magas hegység lábánál fekszik, Senszi tartományban, Csien-hsien város közelében; általánosabb értelemben úgy képzelhetjük el, mintha itt volna a sírok nagy síkságának az északnyugati sarka, Csang-antól nyugatra, ahol a hullámzó dombok kezdenek a Csang-antól asztallapszerűen el-

terülő síkság fölé emelkedni. E dombok közül az egyik legmagasabb a Tang-dinasztiabeli császár, Kao Cung s vele Vu császárné hatalmas sírja. Jung-tai hercegnő sírhantja e nagy sír délkeleti szárnyán fekszik.

Jó volna, ha közölni tudnám itt a hercegnői sír kirablásának pontos időpontját. Sajnos, e dátumot hiába keressük, nem maradt semmi nyoma. Úgy tűnik, nincs más mód, történetünket csak így kezdhetjük: „Az Öt Dinasztia nyugtalan korában, körülbelül ezer évvel ezelőtt, egy bizonyos évnek egy bizonyos éjszakáján . . .”

Csen, a rablóbanda feje, nem tudta, kit temettek el abban a sírhalomban, amelyre rávetette a tekintetét. Alkalmilag érdeklődött a falu véneinél, de idevágó ismeret senkinek nem volt birtokában. A sír nem tűnt ki különösebben a síkságon emelkedő halmok közül. A nagyobbak közé tartozott, de nem volt szembetűnően nagy méretű.

A vidék sírjai közül csak a hatalmas sírdombot azonosították egyértelműen. Mindenki tudta, hogy abban Kao Cung és Vu császárné fekszik. Temetési dombjuk a síkság legtávolabbi széléről is látható. Ahogy az ember Csang-an felől közeledik feléje, két egymással össze nem függő hegyet pillant meg. Csúcsaikon különös kiugrók vannak, olyanok, mintha egy várfal omladékai volnának. Ezek a hatalmas sírt őrző kapuzatok; ám a falusiak már réges-régen „Vu császárné kebleinek” hívják a képződményt. Távolról a hegyek csakugyan kebelformára emlékeztetnek, s a kiugrók alkotják rajtuk a mellbimbókat. Ahogy az ember közeledik hozzájuk, a másik kettőn túl egy harmadik hegy is szemébe ötlük. Ez foglalja magában a királyi sírokat. A síkságról a három csúcs három különálló dombnak látszik, de a lejtőn felkapaszkodva látjuk, hogy egyetlen hegység három magaslatáról van szó.

A nagy sír, amelyet azonosítottak, az egyetlen, amely megmenekült a rablótól. Nem lehetett tudni, hol nyugszik a hegység belsejében a császár és a császárné. Még ha a sírkamrák elhelyezkedését általánosságban ki lehetett volna is következtetni, maga az ásatás nagyobb munkát jelentett volna annál, hogysen százan vagy kétszázan el tudják végezni. Kétségkívül kulik ezreinek kellett volna hónapokig dolgozniuk rajta, és gyakorlatilag el kellett volna hordaniuk az egész hegyet.

Csen sokszor fölkapaszkodott a nagy sír tetejére. Tudta, hogy az ügy messze meghaladja a képességeit, léptei mégis újra meg újra odavezették, és ilyenkor fölföltette magának a kérdést, nem lehetne-e a dolognak valahol mégis nekifogni. Annak idején, valamikor régen, minden bizonnyal temetési út vezetett a „Keblektől” a sírokhoz. Mostanra az egész utat térdig érő gyom és lián nőtte be, és csak emberi és állati alakok összetört kőfigurái adták némi bizonytalan tanújelét annak, hogy itt valamikor út vezetett. Sírkő nem volt sehol, hiszen maga a teljes természetes hegy volt a sír, abban rejtett valahol mélyen benn a két szarkofág, amelyben a császár és a császárné nyugszik. Amikor a „Keblekhez” ért, Csen többnyire azon kapta magát, hogy gondolatai vadul száguldoznak.

Csen hegymászásai tehát nem voltak teljesen céltalanok. A síkságot tanulmányozta a csúcsról, és egyszer tavasszal, egyik kirándulása alkalmával feltűnt

neki, hogy a nagy sírt délkeletről szegélyező halom valahogy különbözik a síkságon emelkedő más halmok tucatjaitól. Ettől a felismeréstől Csen majdnem hangoosan felkiáltott. Vajon nem kapcsolódik-e az alatt elterülő halom valahogyan a nagy sírhoz, nem tartozik-e valami módon hozzá? Csen bizonyossága nőttön nőtt. Nem valószínű, hogy az ilyen nagyságrendű sírnak ne volna függeléke, márpedig ha csakugyan tartozik hozzá ilyen kiegészítő sír, akkor a nagy sírt szegélyező halom elhelyezkedése erősen arra utal, hogy amire most ő lenéz, az a melléksír.

Izzó tekintetével még egyszer végigpásztázta a síkságot. Úgy érezte, mintha a nagy sír hirtelen előrenyomulna, és szegélyét még messzebbre terjesztené ki a síkon. Egy másik halom után kutatott, amely az elsőt kiegyensúlyozva szimmetrikussá tette volna a nagy sírt. De ilyen halomra nem talált sehol.

Mégsem tudott megszabadulni attól az elképzeléstől, hogy a halom, amely felhívta magára a figyelmét, a nagy sír melléksírja. Márpedig ha csakugyan az, akkor királyi vérből vagy főnemesi családból való halottnak kell ott feküdnie. A halom hirtelen mintha különös fénnel izzott volna fel. Gyom borította, de még a gyomok szötte is puhának és előkelőnek látszott, valahogy másnak, jelentőségtejjesebbnek, mint másutt. Csont egyszerre megint elborította az a remény és az az izgalom, amelyet csak a sírbló ismer, amikor fölnyit egy szarkofágot. Kincsek, csönd és nyugalom az ősrégi, áporodott levegőben! Egy jáspis nyaklánc, egy arannyal berakott kard!

Leereszkedett a síkságra, megkerülte a nagy sírt, és elindult a halom felé, amely ilyen erővel magára vonta a tekintetét. Ha itt út húzódik valahol, nem nagyon messzire, az kellemetlenségeket okozhat, amikor nekifognak a munkának; ám a földet olyan vastagon borította a gyom, hogy szemmel láthatólag sok-sok éve senki sem merészkedett erre.

Fáradhatatlanul járkált a halom körül. Mintegy húsz méterrel odébb félig földbe temetett kőcokkára bukkant. Talán valaha kövesút volt itt ilyen kőekből, és csak ez az egy maradt meg belőlük. A halom alakját felettébb tetszetősnek találta. Tetejének kerekdedségét most semmi sem törte meg, de Csen úgy érezte, a föld itt valamikor el lehetett lapítva, mint egy felfordított tál. Megrugdos-ta a halmot, földet vett a kezébe, újra meg újra megkerülte az egészet, és föl-mászott a tetejére. Aztán onnét indult visszafelé a síkságra, arrafelé, amit a sír homlokzatának vélt. Lassan ment, mintha valami visszahúzná.

Vonásain megjelent az ádáz kifejezés, amely mindig kiült az arcára, amikor elhatározta, hogy felnyit egy sírt. Állának vonala megkeményedett, tekintete merev lett és mozdulatlan. Meg lehet csinálni, gondolta. Semmi nyomát nem látta annak, hogy valaki már ásott volna előtte. Ha a halom csakugyan a nagy sír tartozéka, akkor hatalmas kincsek vannak benne. Az ásás tíz embernek valószínűleg egy hetébe kerül majd. A sírblás még a polgárháborúk korában is főbenjáró bűnnek számított. A munkát az éjszaka legsötétebb óráiban kell majd elvégezni.

De Csen nem félt. Tizenhat éves korában segédkezett először sírblásban, és mostanra, negyvenéves korára maga sem tudta, hány sírban is járt már. Egyetlenegyszer sem követett el hibát. Társai azt mondogatták, amikor Csen ráveti a szemét egy sírra, a szarkofág szíves örömet, lebegve jön fel a föld mélyéből,

hogy átadja magát neki. Csennek az volt a szokása, hogy amit kigondolt, annak tüstént neki is vágott. Úgy gondolta tehát, még aznap este összehívja a bandát tanácskozássra, aztán majd egy sötét, holdtalan éjszakán elkezdik a munkát. A sír szerencsére félnapi járásra feküdt Csang-antól. Ebben az évszakban még nappal is ritkán megy arra járókelő. Öt-hat falu volt a közelben, az élet bennük a lét-fenntartás legalacsonyabb szintjén folyt. A fiatal férfiakat mind besorozták katonának, csak az öregek, az asszonyok meg a gyerekek maradtak a falvakban. Maga Csen is innét, az egyik faluból származott el. Sokáig Csang-anban lakott, de az utóbbi évek zavargásai miatt gyakrabban látták a szülőfalujában, mint a városban.

Társai mindig készenlétben álltak. Minden faluban voltak emberek, akikkel az évek során együtt dolgozott. Többnyire öregek voltak, ám tapasztaltak és megbízhatók. Ellentétben a fiatalokkal, nekik nem járt el a szájuk. Bármilyen kutya-szorítóba kerültek, nem gyilkoltak; és csak sírokat raboltak ki. Természetesen a sírrablás is rablás, de ők ezt a munkát valahogy nem tartották tolvajlásnak. Mi a rossz abban, kérdezték, ha az ember kiás a földből valami gazdátlan holmit? Különös dac volt ebben a kérdésben. És bár az emberek nem panaszkodtak, a sírrablás nem volt kellemes munka. A sírrablónak valahogy elsötétedett az arckifejezése, erről kenyerestársai mindig felismerték. És mintegy közmegegyezés-sel mindig halkán beszéltek, és ritkán nevték el magukat.

Három éjszakájukba került, míg megnyitották az aknát. A fő temetési folyosó általában közvetlenül a földhalom alatt húzódott, a szarkofágot rejtő sírkamra pedig valamivel távolabb helyezkedett el. Néha azonban, a sírrablók megtevesztésére, sem a fő folyosónak, sem a belső átjárónak, de még magának a sírkamrának sem volt semmi köze a halom külső alakjához. A különféle járatok kanyarogtak, elfordultak, a sírkamra ajtaja pedig a legváratlanabb helyen rejtőzött. Néha távolról sem volt könnyű megtalálni a sírkamrát, és még sokkal, de sokkal nehezebb volt kihozni belőle a temetési kincset. Ezek persze a gazdagok és a nemesek sírjai voltak – amikor tervezték őket, eleve számoltak a rablókkal.

Mindig a legelső csákánycsapásnál derült ki, hogy a munka simán vagy roppant nagy nehézségekkel fog-e folyni. Ebben Ko, egy görnyedt hátú, hetvenéves öregember volt az elismert szakértő. Ezen az első éjszakán nagyon sok dolga volt. Újra meg újra, tízszer is, hússzor is levetette magát a földre, hasra feküdt, és a halomra szorította a fülét, mintha a belülről jövő hangokra fülelné. A többiek valami reménykeltőt és valami nagyon rejtelmeset láttak Ko arcán a lámpafényben. Az öregember kinyitotta a szemét, aztán lehunyta, aztán megint kinyitotta.

– Itt lesz az út befelé.

Ko szavaitól a többiek mindig izgalomba jöttek. Kónak tízből hét vagy nyolc esetben igaza volt. Ha ott ástak, ahol ő mondta, mélyen a föld alatt általában rábukkantak valamelyik folyosóra.

Ezúttal a meg-megismételt próbák után Ko egy északkeletre eső helyen feküdt hasra. Forgolódott, forgolódott, hol a jobb, hol a bal fülét szorította a földhöz.

– Itt próbáljatok ásní – mondta végül. – Nem tudom, milyen mélyen, de itt van valami nyílás. A könnyebb esetek közé tartozik.

Ezen azt értette, hogy a jelek szerint semmi különleges nyom nem utalt a rablók félrevezetésére. A banda néhány napon át késő éjszakánként odament a sírhoz. A tíz férfi három éjjel felváltva ástott. Vagy tizenkét méter mélyen a Kó által megjelölt hely alatt egy körülbelül négyzetméternyi lapos kőre bukkantak, amely valamiféle fedőkőnek tűnt. Mélyebben helyezkedett el, mint ahogy várták, de mert a halom peremétől közvetlenül befelé vezetett, a sír talán valóban „a könnyebb esetek közé tartozott”. A kő nagyon nagy volt, két-három férfi sem tudta volna kiemelni. Mivel csak abban a szűk aknában mozoghattak, amelyet feltártak, két éjszakájukba került, amíg utat törtek a kő alatti folyosóhoz. Amikor ez végül sikerült, még volt egy kis idejük hajnalig. A bandából néhányan tüstént folytatni akarták a munkát, de Csen határozottan kijelentette, hogy meg kell várniuk a következő éjszakát. Még le kellett zárniuk az aknát, és be kellett takarniuk gyomokkal, nehogy esetleg leleplezzék őket. A sírrablásnak az a titka, hogy mindenre hagyni kell időt.

Ködös éjszaka volt, és vad szél fújt, amikor végre behatoltak a sír belsejébe. A sehonnai, gyülevész banda tagjain kegyetlenül rángatta a ruhát a szél. Az idő nem volt se hideg, se meleg. A lámpák hol fényesen világítottak, hol elhomályosultak.

Csen mindenkinek a szemébe nézett. Senkinek eszébe ne jusson, hogy magának zsákmányolhat, mondta. Egyformán fogunk osztozni a zsákmányon. Aztán odament egy fiatal asszonyhoz – ő volt az egyetlen nő közöttük – meg egy magas fiatalemberhez.

– Ti ketten odakinn fogtok örködni – mondta.

Az asszony a harmadik felesége volt; a férfi az öccse.

– Ti többiek induljatok befelé.

Aztán, mintegy szertartásosan, vezérhez illően, fogott egy lámpást, lehajolt, és bebújt a sötét lyukba. Három férfi követte, levitték a csákányokat, a lapátokat, a kalapácsokat meg a többi szerszámot, aztán a többi négy férfi is eltűnt odabenn.

Odalenn még mélyebb sötétség uralkodott, mint kinn a szabadban. Egyetlen hang hallatszott, a szél füttyülése. Hogy őrszemnek a feleségét hagyta odakinn, meg az öccsét, aki vér volt a véréből, ebben a választásban Csen olyan megfontolások vezették, amelyek jellemzők voltak rá. Ha bárki mást választ, nem lehetett volna biztos benne, vajon az illető nem borítja-e vissza a helyére a követ. A többiek is mind kipróbált bajtársai voltak, de hát ők is csak emberek, és Csen nem tudhatta biztosan, mikor üti föl a fejét a kísértés. Ha a kő leborulna, az emberek odalenn nem látnák meg többé a napvilágot. Eltelne tíz nap, és éhen halnának, holtan feküdnének odalenn, és a kincs azé lenne, aki elárulta őket. A sírban dolgozó emberek ezért mindig nagyon ügyeltek arra, ki az, aki odakinn őrt áll. Bár erre a feladatra szokás szerint olyasvalakit jelöltek ki, aki rokona volt a sírban tartózkodók valamelyikének, ez sem volt mindig a legbiztonságosabb eljárás. Voltak feleségek, akik átkozták a férjüket, fiak, akik gyűlölték az apjukat. Hogy Csen a feleségét és a saját öccsét választotta, amellet a többiek szemében sok minden szólt. Csen fiatal felesége nagyon jól élt a férjével, és jó természetű, min-

denkihez kedves, szeretetre méltó asszony volt. Az öccsét pedig Csen úgy nevelte fel, mintha a fia lett volna, s a fiúnak olyan jámbor volt a természete, mintha ő meg Csen nem is egyazon vérből származnának. Mindenkinek igen jó volt róla a véleménye.

Am Csen választása nem volt olyan bölcs, mint azt a többiek gondolták. Abban a pillanatban, amint kettesben maradtak odafönn, az asszony kinyújtotta a kezét a fiatalember felé.

– Tedd vissza a követ. Szánd rá magad. Menj oda, és tedd meg.

Az asszony halkán beszélt. A fiatalember megriadt. Ugyanez az iszonyatos gondolat járt a fejében neki is, attól a pillanattól fogva, hogy őrszemnek állították. Több mint egy éve volt viszonya az asszonnyal. Bár a nő a bátyja felesége volt, csöppet sem érezte sógornőjének. Csen annak idején kihasználta, hogy a nőnek nincs senkije, s a szó szoros értelmében elrabolta, hogy aztán kedvét töltse vele.

Zizegett a fű, ahogy a fiatalember keresztülvágott rajta. Az asszony követte.

– Tedd meg – suttopta újra.

Az asszony vékonyka teste, talán saját szavainak iszonyatosságától, megremegett. Teste remegett, és forró sürgetés volt a szavaiban. Csen még nem sejtí, mi folyik köztük, mondta, de előbb vagy utóbb rá fog jönni. Jó lesz, ha fölteszik maguknak a kérdést, akkor mi történik majd. Akkor majd ők lesznek azok, akik a sírban végzik. Nem is sejthetik, milyen formában fogja őket meggyilkolni. Te még fiatal vagy, mondta az asszony. Jól megélnél te sírablás nélkül is. Az asszony a Sárga Folyón túlról származott, ahol az emberek nyugodtan, békében élnek. Miért ne kelnének át a folyón, ők ketten, miért ne teremtenének maguknak boldog életet? Persze szomorú, hogy azokat az öregembereket mind be kell zárni a sírba; de hát sok rosszat tettek a maguk idejében, és egyébként sincs már sok nekik hátra. Bármilyen történik, néhány éven belül úgyszólván meghalnak. Ez most csak azt jelentené, hogy két-három évvel korábban kerülnek a sírba.

A fiatalembernek más járt az eszébe. A bátyja született gazfickó, aki már nagyon sok rosszat tett. Ő maga is az áldozatai közé tartozik. De még ennyire se vitte volna, ha nincs egy bátyja. Mégis úgy van, ahogy az asszony mondja: egy szép napon mindkettőjüket le fogja mészárolni. Addig nem nyugodhatnak, amíg Csen él. A fiatalember tudta, hogy ő is reszket, még hevesebben reszket, mint az asszony. Elindult. Az asszony ott állt mellette, testét a testéhez szorította. A síkságon még egyre fújt a szél.

– Lemegyek és körülnézek – mondta a fiatalember, ahogy az aknához értek.

Csak ennyit mondott, és már le is guggolt, hogy leereszkedjen. Az asszony visszafojtotta a lélegzetét – talán mert azt hitte, a fiú most megteszi, amit javasolt? Az akna oldalába durva lábtámaszokat vájtak. A fiatalember egyikről a másikra lépegetett. Amikor a keze hozzáért a nagy kőhöz, amelyet az oldalára emeltek, hogy megnyissák a folyosót, a fiú visszahőkölt. Végigfutott a hátán a hideg.

A nyílásban kötéllelra lógott, az egyetlen út le a folyosóra. A fiú lemászott rajta, tovább, befelé. Újra önmaga lett. Azért hagyta ott az őrszolgálatot, és mászott le, mert odafönn már nem bírta elviselni az iszonyatot. A kísértés, hogy a

nagy követ a helyére taszítsa, nem távozott tőle. Egy pillanat műve lenne, és alig kell hozzá erő.

A sír belsejében dermesztő volt a hideg. A fiú hallotta, hogy verik a követ. Sötét, vésztiósló hang volt. Tapogatózva elindult feléje. A földön víz állt, olyan hideg, hogy hamarosan teljesen elszibbadt tőle a lába. Hirtelen halovány fényt pillantott meg. A folyosó falára mindkét oldalon lámpákat aggattak, talán hogy kissé jobban emlékeztessen holmi munkahelyre. A rablók egy csomóban állodgáltak. Amikor közeledett feléjük, mind ránéztek.

– Ne ijesztgess – mondta az egyik.

Csen is szemrehányó pillantást vetett feléje, de nem szólt semmit. Az egyik rabló a létrán állt, és egy nagy kalapáccsal dolgozott. A fiatalember most észrevette, hogy a folyosót kőajtó zárja el. A sírkamrának a túlsó oldalon kellett lennie.

– Hadd próbálom meg én. Majd megfagyok.

Egy másik férfi mászott föl a létrára. A kalapács lendítésének ütemére fölfölkialtott. Az ajtó nagyon erős volt. Bár röpködtek a levegőben a kőszilánkok, semmi jelét nem adta annak, hogy engedne. A férfiak sorra váltották egymást a létrán. Olyanok voltak, mint valami pokolbéli munkán dolgozó kék és vörös ördögök.

– Próbáld meg te is – mondta Csen hirtelen az öccsének.

A fiatalember fölmászott a létrára. Valamit csinálnom kell, gondolta, különben megfagyok. A legeslegnagyobb kalapácsot vette a kezébe. Mit gondol, használni is tudja azt a túlméretezett szerszámot, kérdezte valaki. Előrehajolva, nagy ívben meglendítette, és teljes erejével odavágott vele. Az egyik hatalmas csapásnál lezuhant a létráról, és elterült a földön egy tócsában.

Mire újra talpra állt, nyolc társa már eltűnt az ajtó tetején ütött nyukon át. A lámpákat magukkal vitték, az akna hamarosan elsötétedett. Fogott egy lámpát, és ő is bemászott a sírba. Szűk, téglalap alakú helyiség volt, keskeny formája miatt valamivel világosabbnak látszott.

Ez csak az előtér, mormolta valaki. A szomszéd terem lesz az, mondta egy másik. A fene enné meg, mondta egy harmadik. A szarkofág alighanem csakugyan a következő helyiségben lehetett. A sírnak előcsarnoka és sírkamrája is volt.

– Hozzatok világosságot – kiáltott föl Csen. Egy négyszögletes kőlapot nézett az előcsarnok közepén, amelyre fel volt vésvé a sír története.

– Te tudsz olvasni – mondta Csen az öccsének. – Mi van ezen?

Mindnyájan a követ bámulták, de a fiatalember volt köztük az egyetlen, aki tudott olvasni.

– Jung-tai hercegnő, született Li Hszien-hui. A Tang-dinasztiabeli Csung Cung hetedik lánya.

Ezek voltak a felirat első szavai a kövön. A fiú a bátyjának olvasta fel őket.

– 700-ban iktatták be hűbérbirtokába, mint legmagasabb rangú hercegnőt. Vu Jen-csihez, Vei királyához ment feleségül, és tizenhét éves korában meghalt. Először Csang-an mellett temették el, aztán 706-ban, amikor Vu császárné meghalt, és Csung Cung újra trónra lépett, a hercegnő új sírt kapott. Ezen a helyen nyugszik, a nagy sír melléksírjában.

A fiatalember nem tudta a teljes feliratot elolvasni. Voltak bekezdések, amiket ki tudott böngészni, voltak, amiket nem.

- Nem értem egészen - mormolta Csen, de mintha meg lett volna elégedve.
- A nagy sírhoz tartozik. Ez világos. Fogjunk hozzá.

Megtapogatta a sírkamrához vezető ajtót. Könnyűnek látszik, mondta. Egykét ütés elég lesz neki.

- Holnap megpróbálkozunk vele. Holnap egész éjjel dolgozni fogunk, és mindent kiszedünk belőle.

Senki nem akadékoskodott. Egyebet sem akartak, csak kijutni a mélyből és fölmelegedni egy kicsit. Szörnyen vacogott a foguk. Kimásztak ugyanazon a lyukon, aztán szinte versenyt kapaszkodtak felfelé a kötélletrán.

Csen odaszólt az asszonynak. Fű zizegett a sötétben, az asszony fölállt a fűcsomóról. A fiatalember lesütött szemmel, szorosan a nyomába szegődött. A szél alighanem elállt - a korábbi éles füttyülésből nem maradt egy hang sem. Az asszony várta, hogy a fiú feljöjjön.

- Nem érsz semmit - csak ennyit mondott.

- Hallottál már Jung-tai hercegnőről? - A fiatalember szerette volna másfelé terelni a beszélgetést.

- Arról, aki rosszakat mondott Vu császárnéra, és megölték?

Most már a fiatalember is emlékezett. Gyerekkorában hallotta a történetét. Akkor a császárné van a nagy sírban, melyet a környéken mindenki ismer a „Keblek” miatt.

A történet szerint, amit hallott, a hercegnő, a császárné unokája némely barátságatlan megjegyzésével magára vonta a császárné haragját, és férjével együtt halálra korbácsolták. A történet középpontjában nem is annyira a tragikus sorsú hercegnő állt, mint inkább a császárné különleges természete, a császárnéé, aki erősebb és akaratosabb volt minden férfinál. A fiú gyerekkorában megrémült a történetről. És most azt a sírt rabolják ki, amelyben a szerencsétlen hercegnő nyugszik. Ezt a munkát a fiú elviselhetetlenül undorítósnak érezte.

Követe az asszonyt. A nő léptei úgy hangoztak, mint ha deszkával csapkodják a földet. A fiatalember arra gondolt, voltak már szerencsétlenebb asszonyok is ennél a nőnél, aki most, hajnalhasadáskor, ott megy a rablóbandával a síkságon.

Másnap az esti félhomályban a rablóbanda újra összegyűlt Jung-tai hercegnő sírja előtt. A szél nem fújt, mint előző éjszaka, de esett az eső. A reggel óta tartó záporokból kitartó esőzés lett. A rablók jól bebugyolálták magukat a föld alatti hideg ellen, esőköpenyt is vettek magukra.

Olyanok voltak, mint egy halom egyforma ruhacsomó. A halovány lámpafényben nem lehetett őket megkülönböztetni egymástól.

- Te őrségbe állsz - mondta Csen az asszonynak.

Aznap éjjel csak egy őrt állított. Nagy munka volt előttük, fel kellett hordani a kincseket a sírból. Egyetlen férfi sem maradhatott tétlen.

Csen ment le elsőnek. Ko a nyomában. Ko a bal lábával lépett az aknába vájt lábtámaszra, azzal, amelyik mindig fájt, amikor esett az eső; lassan és keservesen botorkált lefelé. Az az életerő és elevenség, amellyel a sírban levő üreget kiszimatolta, teljesen elpárolgott belőle.

A fiatalember ment le utolsóinak. Ahogy lehajolt, hogy lebújjon, meghallotta az asszony hangját.

– Nem érsz semmit.

A jelek szerint a nő már feladta a reményt, hogy cselekvésre tudja őt bírni. Hangjában beletörődés és kétségbeesés csengett. Aztán odasúgta, hogy másnap éjjel elmegy hozzá. Ha rajtakapják őket... Hát majd ráérnek gondolkodni, hogy mit csináljanak, ha rajtakapták őket.

A fiatalember némán leszállt az aknába. Az eső kimosta a bevájt lábtámaszokat. Könnyen meg is csúszhatott volna, s akkor lezuhan a föld alatti padozatra.

Kétszer annyi volt a lámpa, mint előző éjjel. Akkor keveset tudott kivenni, de most a részletek is egészen világosak voltak. Többről volt itt szó pusztán föld alatti folyosónál. Ahogyan az főrangú személy sírjához illik, a padló ki volt rakva téglával, a falakat festmények borították. Minden fal fölött hat nyílás, a falakban négy-négy besüllyesztett fülke. Közülük a hat nyílás közül fedezte fel az egyiket. A rablók pedig betörték, és bejöttek rajta. A folyosó egyik irányban a sírkamrák felé vezetett. A másik irányban valószínűleg egy külső folyosóhoz, de ez a része rövidesen elveszett a sötétségben.

A fiatalember odament az egyik falifülkéhez. Teli volt kerámiafigurákkal. Volt köztük festett porcelánból készült, álló emberi alak, voltak háromszínű mázzal bevont lovasok, lovak, és mindenféle zűrzavarosan összehányt edény és tárgy, amelyek annak idején kétségkívül mindennapi használatra szolgáltak. Némelyikük kiesett a fülkéből, és a földön hevert. Ezek azonban csak játékszerek voltak, a rablókat nem érdekelték. Valószínűleg áldozati ajándékok lehettek, amelyekkel a hercegnő egykori bizalmasai fejezték ki együttérzésüket.

Hirtelen erősen megrázkódott a téglafal, fölkavarva az állott levegőt. A fiatalember felriadt álmodozásából, és átmászott a lyukon, amelyet maga ütött előző éjjel.

Az előcsarnokot ragyogóan bevilágította néhány lámpa fénye. A rablók nem voltak sehol. A belső sírkamrához vezető ajtón nagy lyuk tátongott, a földön szét-szórt téglatörmelék hevert. A fiatalember bement a kriptába, ahol a szarkofág nyugodott.

Elképedten hőkölt hátra. Ott állt előtte a hatalmas kőkoporsó, a falakat mindenütt festmények ékítették. A fiú számtalan sírba követte már a bátyját, de ilyen gyönyörű, díszes sírt még nem látott soha.

A rablók teljesen elmerültek a padlón heverő temetési tárgyak vizsgálatában. A legtöbb holmi ládákban volt, de a ládák mind elrothadtak, így tartalmukhoz hozzá lehetett férni.

A fiatalember a falfestményeket bámulva megkerülte a szarkofágot. Csen és a többiek már keményen dolgoztak, így senki nem tett neki szemrehányást. Kényelmesen megnézhetette a festményeket. Mind udvarhölgyek és szolgálólányok csoportjait ábrázolta. A keleti fal előtt a fiú valamivel hosszabban álldogált. A festményt középpüti vörös pillér választotta ketté, tőle balra hét, jobbra kilenc hölgy, mindegyikük ilyen-olyan tárgyakat tartott a kezében. A fiú eltűnődött, vajon a hölgyek Jung-tai hercegnő szolgálói voltak-e. Az egyik nőalak képén ráismert annak az asszonynak az arcélére, aki odakinn örködött az esős éjszakában.

Főlnézett. A mennyezeten is volt valami. Ahhoz halovány volt a fény, hogy

alaposan szemügyre vehesse, de látta rajta a szétszórt csillagokat, a holdat és a napot, a varjakat, a nyulakat és más efféléket. Az éjszakai égbolt, mondta magában. A nagy szarkofágra emberek, virágok, madarak és állatok körvonalait vés-ték.

– Hé, ti, ide, föl! Dobjuk le a fedelét!

Csen hangja hallatszott a feje fölött. Csen a szarkofágon állt szétterpesztett lábbal, és meglóbálta hatalmas kesztyűbe bújtatott kezét. A fiatalember nem tudta, bátyja miért integet olyan hevesen, de az nyilvánvaló volt, hogy nagyon izgatott. Egy másik rabló is fölmászott, aztán még egy. A többiek nekiveselkedtek a szarkofág fedelének, taszigálták mind a négy oldaláról, de a fedél az emelővasnak is ellenállt.

– Mit képzelsz, minek vagy te itt? Báméskodni? – üvöltött rá Csen a fiatalemberre.

A fiú csatlakozott a többiekhez. A súlyos koporsófedél vagy egy arasznyival odébb csúszott.

Csen odatartotta a lámpást a nyíláshoz.

– Ott egy nyaklánc – hörögte rekedt, elfúló hangon. – Te. Mássz be.

Ezt a nagy kövön mellette álló férfinak mondta.

– Én aztán nem – tiltakozott az, világosan és határozottan.

Csen sorban a nevükön szólította a többieket. Egy sem akadt, aki azt mondta volna, hogy hajlandó. Ez a habozás pedig nem vágott a természetükhöz.

– Hagyd a fenébe – mondta Ko. – Sokkal fontosabb, hogy ezeket a holmikat kivigyük innen, még haza is kell vinni őket. Mindjárt reggel van.

Sietni kell, mondta a másik. A kordék el fognak akadni a sárban, mondta egy harmadik. Más hasonló megjegyzések is estek. A rablók csakugyan rengeteg temetési tárgyat gyűjtöttek össze. Halmokba rakták őket. Volt köztük egy akkora urna, hogy egy férfi alig bírta átölelni; egy ládikó, amelyről senki sem tudta, mit tartalmaz; aztán egy asztal, és edények, sok-sok edény. Mind szétszórva hevert a sírkamrában.

Csen még mindig nem törődött bele a dologba, újra meg újra bevilágított lámpájával a nyílásba. A fiatalember ránézett a bátyjára, és hirtelen elöntötte a gyűlölet. Most először gyűlölte a bátyját, aki vér volt a véréből – mélységesen gyűlölte.

Csen akkor lemászott a szarkofágról, és nekifogtak a munkának, hogy fölcipeljék a zsákmányt a külszínre. Ki-be jártak, a sírkamrából az előtérbe, onnan a folyosóra és vissza, a karjukon annyi teher, amennyit csak bírtak. Senki nem érezte azt a hideget, amit előző éjjel. Aztán hamarosan elkezdték a folyosóról a felszínre hurcolni a holmit. Ez a második munkafolyamat volt a tett voltaképeni megerősítése. Ez jelentette azt, hogy amit megszereztek, az az övék.

Kimásztak a felszínre, aztán le, aztán megint föl, háromszor-négyszer. A földön felsorakoztatott tárgyak száma azonban még így is jelentéktelennek tűnt.

– Nem jutottunk valami sokra – mondta Csen, amikor rövid pihenőt rendelt el. Leültek az akna fenekén a tócsák közé. Ekkor szólt le nekik az asszony.

– Közeledő lovasokat hallok. És nemcsak tizet vagy húszat.

Csen felugrott, és a létra felé nyúlt.

- Merről?
- Keletről is, nyugatról is.
- Mit gondolsz, ez mit jelent?
- Nem tudom. Talán csatát. Most már északról is hallom őket, és délről is.

A rablóbanda összegyűlt a nyílásnál.

- Gyertek ki. Jobb lesz, ha eltűnünk innen. Talán van még rá idő.

- Igaza van - mondta Csen, és habozás nélkül kiadta a parancsot. - Oltások el a lámpákat, gyertek föl, aztán ha letakartátok a lyukat, szóródjatok szét.

A rablók visszamentek a sírkamrába, levették a lámpákat a falokról, aztán, amikor újra összegyűltek a kötélletránál, mintegy parancssóra, egyszerre kioltották őket. Egyenként másztak ki a folyosóból, immár szuroksötétben.

A fiatalember került elő utolsónak. Végignézett bajtársai arcán, és látta, hogy Csen nincs közöttük. Csakugyan hallotta a katonalovak patáinak közeledő dobogását. Nem voltak messzire. A csapatok a jelek szerint tömegesen özönlöttek a síkságra. Az eső még jobban zuhogott.

A fiatalember újra lement. Odament a nyíláshoz. A folyosón sötétség. Várta a bátyját, akinek a sírkamrában kellett lennie. Ugyan mit csinál ott?

A folyosó végén halovány fény jelent meg. Egyre élesebb lett, és a fiatalember már ki tudta venni a bátyja alakját. Csen fölnézett, kezében a lámpás.

- Ki az ott? Tűnjünk el innen!

A fiatalember nem válaszolt.

A lámpás a folyosónak mintegy egyharmadát világította meg. Csen mintha valamit nézegetett volna a kezében. Aztán a létra felé nyúlt.

A fiatalember látta, hogy Csen egy nyakláncot tart a kezében, s amikor ezt meglátta, újra elfogta az iménti undor. Az undorból pedig harag lett, kérlelhetetlen harag, amely még égi parancsra se engedett volna. Csen bemászott a szarkofágba! Mocskos lábával megzavarta a boldogtalan fiatal hercegnő álmát! Ellopta a nyakláncát!

Azt se tudta, mit csinál, amikor rátette a kezét a kőre. Nem csapott nagy zajt, amikor lebillent, és elzárta a folyosót. Olyan tökéletesen lezárta a nyílást, mint egy fedő, egy iparosmester remeke. A fiatalember lassan kimászott a külszínre. A banda többi tagja már eltűnt. Így hát mind elszaladtak, mondta magában. Ekkor lépett oda hozzá az asszony. Akár tudta, mit csinált a fiatalember, akár nem tudta, szó nélkül megragadott egy nagy lapátot, és hozzálátott, hogy betemesse a lyukat. A szakadó esőben ekkor egyszerre meghallották a nyilak zizegését.

Szenszi tartomány Kulturális Javai Bizottságának régészei 1960 augusztusában feltárták Jung-tai hercegnő sírját.

A sír ki volt ugyan fosztva, több mint ezer temetési tárgy mégis megmaradt benne. A nyílásban, amelyen át a rablók behatoltak, csontvázat találtak, valószínűleg az egyik rablót; körülötte szétszórott temetési ékszerek.

A temetési tárgyaktól eltekintve a legfontosabb leletet a falfestmények jelentették. A folyosó nyugati oldaláról a freskó csúnyán lepergett, de a keleti falon

levő viszonylag jó állapotban volt. A belső sírkamra falain a falfestmények ugyan- csak erősen megrongálódtak, mindössze a keleti fal freskója őrzött meg valamit eredeti szépségéből.

A falfestmények mind rajztechnika és színezés, mind forma és térábrázolás tekintetében rendkívül magas színvonalúak, és fontos dokumentumai a Tang-korabeli festészet történetének. A festmények megrongálódását, mondta az egyik régész, a rablók nyitotta lyukon behatoló eső és nedvesség okozta. A folyosót és a sírkamrát, mondta a régész, vastag szennyréteg borította.

Jung-tai hercegnő, férjével, Vu-Jen-csivel és bátyjával, Csung-hunnal, Sao királyával együtt elvesztette Vu császárné kegyeit, és halállal lakolt. Apjának, Csung Cungnak trónra lépése után mindhármukat rehabilitálták, és Csang-an melletti eredeti sírjaikból átköltöztették őket a Liang-san hegység lábához. Azt mondják, se előtte, se utána nem volt rá példa, hogy egy hercegnő nyugvóhelyéül ilyen hatalmas sírhalmot emeltek volna; ebből is elképzelhetjük, mennyire bánkódott Csung Cung a lánya után.

SZILÁGYI TIBOR fordítása

Shig Ikeda (Egyesült Államok): Fénykép